

Súbor nástrojov EUCPN, séria

č. 16

Prevenencia drogovej trestnej činnosti

Dosahovanie účinnej zmeny správania

Zhrnutie

V druhej polovici roku 2019 sa fínske predsedníctvo Európskej siete na predchádzanie trestnej činnosti (EUCPN) zameralo na prevenciu drogovej trestnej činnosti a škôd spôsobených užívaním drog medzi mladými ľuďmi a vyzvalo na prístup založený na skúsenostiach. Tento súbor nástrojov je priamou reakciou na danú výzvu.

Zdôrazňovaním potreby uvedomovať si, čomu človek čelí a podľa toho konať, podporujeme odborníkov pracujúcich v tejto oblasti.

Drogová trestná činnosť je zložitý jav. Výskum ukazuje, že vzťah medzi užívaním návykových látok a trestnou činnosťou nie je pre všetkých rovnaký a časom sa mení. Pri práci s týmto vysoko dynamickým a zložitým vzťahom je nevyhnutné vedieť, **čomu čelíte**. Žiaľ, v dôsledku často spolitizovanej povahy tohto javu viedlo „konanie bez vedomia“ k šíreniu všelijakých druhov činností. Ciele sú vždy chvályhodné, napriek tomu by to však mohlo viesť k nesprávnemu smerovaniu alebo zneužitiu obmedzených zdrojov, alebo ešte horšie: problém by to mohlo zhoršiť.

Užívanie návykových látok a trestná činnosť sú vzájomne späté, no ich vzťah sa bude líšiť v závislosti od vašej cieľovej skupiny. Vyžaduje si to individuálne prístupy prispôbené potrebám ľudí, s ktorými pracujete. Ak vaša cieľová skupina zatiaľ nevykazuje žiadne známky problematickeho správania, môžete sa zaoberať niektorými z bežných faktorov, ktoré vedú k užívaniu drog a k trestnej činnosti. Medzi tieto rizikové faktory patrí zlyhanie v škole a nepriaznivá rodinná situácia. Ak vaša cieľová skupina pociťuje ujmu v dôsledku užívania

návykových látok a dopúšťa sa trestnej činnosti, aby v tomto konaní mohla pokračovať, váš prístup je potrebné zmeniť.

Túto zložitost' podnecujú dynamické zločinecké a drogové chodníčky. Nie u všetkých užívateľov drog sa vyvinú poruchy spojené s užívaním návykových látok a nie všetci utrpia sociálne škody. To isté platí aj pre zločinecké chodníčky. Napriek vysokého množstva spáchaných trestných činov počas dospievania z tohto správania väčšina previnilcov „vyrastie“. Poznatky o tom, čo ovplyvňuje tieto vývoje a ako sa navzájom ovplyvňujú, vám umožní zasiahnuť do tohto procesu.

Posúdenie potrieb vašej cieľovej skupiny je preto zásadným krokom. Zlaté pravidlo: čím je vaše porozumenie hlbšie, tým viac bude vaša práca založená na informáciách, bude cielenejšia a v konečnom dôsledku aj efektívnejšia. (Medzi)národné údaje môžu slúžiť ako zdroj informácií pre vašu činnosť, miestne údaje však budú pre pochopenie problému rozhodujúce. Rozhodne zahrňte viacero hľadísk. Spoliehanie sa iba na policajné údaje napríklad skreslí vaše chápanie problému a nasmeruje riešenie spôsobom, ktorý nezohľadní celú komunitu. Nezabudnite tiež na vývinové štádium vašej cieľovej skupiny. Desaťročné deti sa líšia od šestnásťročných a to, čo stimuluje ich správanie, sa samozrejme zmení. Tlak vrstovníkov bude mať väčšiu váhu u druhej uvedenej vekovej skupiny.

V nadväznosti na náš argument – rôzne problémy si vyžadujú rôzne prístupy – ponúkame na výber viacero možností. Neexistuje jedno univerzálne riešenie na prevenciu drogovej trestnej činnosti. Akonáhle budete problému do hĺbky rozumieť, mali by ste **konat'**. Zosúladenie identifikovaných potrieb a problémov so správnym zásahom má zásadný význam pri dosahovaní vášho cieľa. Ak je vaším cieľom **predchádzať problematickému správaniu mládeže**, existuje niekoľko prístupov, ktoré sa osvedčili. Napríklad pozitívny vplyv na rodinnú situáciu môže podporovať zdravé a bezpečné správanie v súčasnosti a v neskorších obdobiach života. Niekoľko efektívnych prístupov nájdete v registri preventívnych programov Xchangeⁱ, t.j. online databáze preventívnych zásahov založených na skúsenostiach.

Veľký počet aktivít v tejto oblasti sa zameriava na poskytovanie informácií o rizikách problematického správania. Predpokladá sa, že mladí ľudia sa rozhodnú správne po oboznámení sa s potenciálnymi škodlivými a nebezpečnými následkami svojho správania. Aj keď tento predpoklad je istotne hodnoverný, výskum nepreukázal neinformovanosť ako

rizikový faktor. Keďže tieto prístupy sa v skutočnosti nezameriavajú na relevantný faktor, svoj cieľ míňajú. Zamyslite sa: hoci viete, že rýchle občerstvenie je nezdravé, stále ho jete.

Ešte znepokojivejšia je skutočnosť, že tieto prístupy môžu problém zhoršiť. Niektorí mladí ľudia môžu pociťovať nátlak, aby sa správali spôsobom, ktorému sa snažíte predísť, pretože v spoločnosti sa pokladá za samozrejmé, že „to robí každý“. Okrem toho by to u iných mladých ľudí mohlo vyvolať túžbu podstúpiť toto riziko aj napriek tomu, že sú si plne vedomí dôsledkov.

Použitie zstrašovacích taktík tento problém nerieši, skôr naopak. Ukazovanie grafických záberov alebo hereckých vystúpení, ktoré majú za cieľ šokovať jednotlivcov, aby sa správali vhodným spôsobom, sa neukázalo ako účinné a voči použitiu tejto taktiky by mohli byť vznesené námietky len na základe etických aspektov. Neslávne známym príkladom tohto prístupu je televízna relácia *Scared Straight*, v ktorej zraniteľní tínedžeri navštevovali väznice pre dospelých. Program spočíval v predpoklade, že pozorovaním väznic na vlastné oči budú v budúcnosti mladí ľudia odradení od páchania trestných činov. Žiaľ, toto presvedčenie v EÚ stále pretrváva, a to aj napriek dôsledným vyhodnoteniam, ktoré ukazujú, že takýto prístup spôsobuje viac škody než úplná nečinnosť.

Ak vaša cieľová skupina už pociťuje ujmu spôsobenú užívaním návykových látok a drogovou trestnou činnosťou, možno bude potrebné uplatniť iné postupy než je tradičná prevencia. **Minimalizácia škôd** je jedným z postupov, ktorých cieľom je minimalizovať u užívateľov škodlivé účinky. Programy na minimalizáciu škôd môžu okrem prínosu pre zdravie užívateľa pomôcť znížiť drogovú trestnú činnosť a/alebo pocity neistoty v susedstve. Zriadením miestností na užívanie drog sa môžu napríklad znížiť škody na komunitnej úrovni, pretože množstvo odpadkov spojených s užívaním drog a obťažovanie verejnosti klesnú.

Ďalším prístupom je predchádzanie recidíve, ktoré sa zameriava na ľudí, ktorí zažívajú ujmu súvisiacu s užívaním drog a v dôsledku toho spáchali trestné činy. Tu je cieľom predchádzanie opakovaniu trestných činov a/alebo liečba ľudí. V tejto súvislosti sú účinným príkladom terapeutické komunity. Vo väzniciach sa preukázalo, že tento prístup znižuje opätovné uväznenie, trestnú činnosť a recidívu.

Nie všetky problémy je, samozrejme, možné vyriešiť pomocou osvedčených riešení. V prípade neexistencie osvedčených skúseností je potrebné postupovať opatrne. Váš prístup by mal byť prinajmenšom založený na teoretických informáciách. **Všetky vaše činnosti by sa**

však mali hodnotiť bez ohľadu na ich predchádzajúce účinky. Je potrebné zmeniť správanie. Činnosti zamerané na zvyšovanie povedomia – v prípade hodnotenia – sa často zameriavajú na prenos poznatkov: „Nezabudli ste na posolstvo?“. To je však iba prvý krok. Skutočnou otázkou je, či v dôsledku vášho zásahu zmenila vaša cieľová skupina svoje správanie.

ⁱ http://www.emcdda.europa.eu/best-practice/xchange_en